04/09/2019

Η Μικρασιατική καταστροφή και το τέλος της συνύπαρξης (1071 – 1922)

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Του Σεβ. Μητροπολίτη Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου κ. Ανδρέα

Οι μάχες στο Ματζικέρτ (1071) και στο Μυριοκέφαλο (1176), όπου ο στρατός της αυτοκρατορίας μας, της Κωνσταντινουπόλεως, δέχτηκε μεγάλες απώλειες από τους μουσουλμάνους, διαμόρφωσαν νέα πραγματικότητα στην Μικρά Ασία.

Η συμβίωση χριστιανών και μουσουλμάνων, κυρίως, αλλά και Εβραίων και Αρμενίων, στο μικρασιατικό χώρο, μέσα από καλοκαίρια και χειμώνες, δεν διακόπτεται, συνεχίζεται και μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως το 1453.

Η συνύπαρξη αυτή ετελεύτησε βιαίως το 1922 και ολοκληρώθηκε με την Συνθήκη της Λωζάνης, το 1923, η οποία προέβλεπε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, με κριτήριο όχι τη γλώσσα, αλλά τη θρησκεία.

Η Μικρασιατική καταστροφή με τη σφαγή της Σμύρνης, ο ξεριζωμός και οι εξανδραποδισμοί της ελληνόφωνης, σχεδόν στο σύνολό της, ρωμιοσύνης, από Μικρά Ασία, που την αποτελούσαν χριστιανοί, Οθωμανοί υπήκοοι κυρίως, αλλά και Έλληνες, υπήρξε η συνέπεια μιας δυσεξήγητης εκστρατείας στα ενδότερα της Μικρά Ασίας, προς το Σαγγάριο, το Αφιόν Καραχισάρ και την Άγκυρα.

Οι πολιτικοστρατιωτικές πρωτοβουλίες της προέλασής μας στην Ανατολή ελήφθησαν για να ολοκληρώσουν τον εθνικό στόχο, δηλαδή τη συντριβή του τουρκικού στρατού, με την κατάληψη της Άγκυρας, της βάσης του κεμαλικού εθνικισμού. Οι αποφάσεις αυτές, πέρα από την πολεμική τακτική, εδράζονται και σε ιδεολογικό υπόβαθρο, στον εθνικό ρομαντισμό, όπως εκφράστηκε κυρίως από τη Γερμανία.

Με τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, η ιδεολογία του έθνους – κράτους ολοκλήρωνε τη διάλυση των αυτοκρατοριών, Αυστροουγγαρίας, Ρωσίας, Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η εξοδίαση της αυτοκρατορικής ιδεολογίας αρχίζει με τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό και τη Γαλλική επανάσταση του 1789, και τη νέα δυναμική της εθνοκρατικής ιδεολογίας.

Στο πλαίσιο της αρχής των εθνοτήτων που διαμόρφωσε το νέο διεθνές δίκαιο του 19ου και 20ουαιώνα, ο Βίσμαρκ το 1871 και ο Καβούρ το 1861, δημιουργούσαν, με την ενοποίηση της Γερμανίας και της Ιταλίας, δύο μεγάλα και ισχυρά εθνικά κράτη.

Τότε ο Καβούρ είπε το αμίμητο «Φτιάξαμε την Ιταλία, τώρα να φτιάξουμε και τους Ιταλούς». Η εξέλιξη αυτή ενίσχυσε τα πρώτα εθνικά κράτη στο χώρο της Βαλκανικής, αρχής γενομένης από την πατρίδα μας, την Ελλάδα και τη Σερβία.

Ακολούθησαν τα επόμενα έθνη κράτη, της Βουλγαρίας στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, της Αλβανίας στις αρχές του 20ουαιώνα και της Τουρκίας αμέσως μετά τη Μικρασιατική καταστροφή.

Ο τουρκικός εθνικισμός, από τους τελευταίους των Βαλκανίων, ξεκινάει με το κίνημα των Νεότουρκων στη Θεσσαλονίκη το 1908 και αποσαφηνίζει τους στόχους του, με εθνοκαθάρσεις και εθνοκτονίες, ακόμα και προ της κεμαλικής επανάστασης.

Μεταξύ των Νεότουρκων κυκλοφορούσαν ποικίλες απόψεις για το μέλλον της πολυπολιτισμικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μεταξύ αυτών και εκείνης του πρίγκιπα Σαμπαχεντίν, που δεν οραματιζόταν τη διάλυση της αυτοκρατορίας, αλλά το μετασχηματισμό της, όπως και ο Ρήγας Φεραίος, αλλά και ο Ίων Δραγούμης στον 20ο αιώνα.

Τελικά, επικράτησε εκείνη της εθνικής ομοιογένειας, που βασιζόταν στη θρησκευτική κυριαρχία του Ισλάμ με τους διωγμούς των Χριστιανών και των Αρμενίων από τη μικρασιατική χερσόνησο.

Με τη Μικρασιατική καταστροφή το 1922, τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923 και τις ανταλλαγές των πληθυσμών, διαμορφώθηκαν τα δύο σύγχρονα κράτη της Ελλάδας και της Τουρκίας, ως το τέλος μιας κοινής πορείας στη χερσόνησο της Μικράς Ασίας, που το ξεκίνημά της αρχίζει με τη μάχη του Ματζικέρτ το 1071.

Ο αυτοκράτορας Ρωμανός Δ΄ ο Διογένης ηττήθηκε και συνελήφθη αιχμάλωτος στο Ματζικέρτ από τον Σουλτάνο των Σελτζούκων Αρπ Αρσλάν.

Έναν, περίπου, αιώνα μετά ακολούθησε η μάχη του Μυριοκέφαλου, το 1176, με τον Μανουήλ Α΄ Κομνηνό και τον Σουλτάνο του Ικονίου Κιλίτζ Αρσλάν Β΄. Με τη μάχη στο Μυριοκέφαλο (πλησίον της Λαοδικείας), οι μουσουλμάνοι εδραιώνουν και επεκτείνουν τις θέσεις τους στη μικρασιατική χερσόνησο.

Το Σουλτανάτο του Ρουμ (1077-1307), δηλαδή των «ρωμαϊκών εδαφών», δημιουργήθηκε τότε στη Μικρά Ασία μετά τη μάχη του Ματζικέρτ, με έδρα αρχικά τη Νίκαια (την πρώτη δεκαετία) και αμέσως μετά το Ικόνιο. Το Σουλτανάτο του Ρουμ ή Σελτζουκικό ανατολικό κράτος, υπήρξε ισχυρό σουνιτικό, τουρκοπερσικό, μουσουλμανικό κράτος με σπουδαίο πολιτισμό.

Η εισβολή των Μογγόλων (1300), επέφερε τη διάλυση του Σελτζουκικού κράτους, ο δε ηγεμόνας του, Οσμάν ή Οθμάν Α΄ (1259-1326), που θεωρείται ο α΄ σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αυτονομήθηκε στη Βιθυνία.

Οι Σελτζούκοι Τούρκοι του Οσμάν νίκησαν στη μάχη του Βαφέως (μεταξύ Νικομήδειας και Νίκαιας), το 1302, εκατόν είκοσι έξι χρόνια μετά το Μυριοκέφαλο, τις στρατιωτικές δυνάμεις της αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολεως και δημιούργησαν αυτόνομο κράτος.

Οι διάδοχοι του Οσμάν διαμορφώνουν ένα ισχυρό οθωμανικό κράτος, που το 1326 μετέφερε την πρωτεύουσά του στην Προύσα. Στα 1328 ο νέος σουλτάνος Ορχάν (1326-1362) καταλαμβάνει τη Νικομήδεια στη βορειοδυτική άκρη της Μικράς Ασίας, ενώ το 1353, αποβιβάζεται από τον Ελλήσποντο στη Θράκη και στη συνέχεια πορεύεται στη Βαλκανική.

Αρχίζει μια νέα εποχή, όπου στα βαλκάνια ξεκινά η συνύπαρξη χριστιανών με τους μουσουλμάνους. Εξισλαμισμοί, κρυπτοχριστιανοί που αποκαλύπτουν την χριστιανική τους πίστη με τις μεταρρυθμίσεις, τα Τανζιμάτ του 19ου αιώνα,

πρωτίστως η σιωπηλή αντίσταση χριστιανικών πληθυσμών, αλλά και κοινά προσκυνήματα, όπως, μέχρι σήμερα, στον άγιο Γεώργιο τον Κουδουνά συνθέτουν τον ιστορικό καμβά των εννιάμισι αιώνων (1071 – 1922) της συνύπαρξης χριστιανών, μουσουλμάνων αλλά και Εβραίων και Αρμενίων, εν μέσω των περιπετειών της ιστορίας.

Η Μικρασιατική καταστροφή, με το τέλος της αυτοκρατορίας το 1922, υπήρξε αθεράπευτη τομή στην ιστορία του ελληνισμού, του Γένους μας, της Ρωμιοσύνης.

Διαμόρφωσε, βέβαια, τη σημερινή ελληνική μας επικράτεια με μια δυσεύρετη για ευρωπαϊκό κράτος εθνική ομοιογένεια, εξαιτίας της ανταλλαγής των πληθυσμών και της άφιξης και εγκατάστασης των προσφύγων.

Το ενάμισι εκατομμύριο των μικρασιατών που διασώθηκε από τα τάγματα εργασίας στην Ανατολή, από τις συγκρούσεις, τις πολεμικές συρράξεις, τις σφαγές και τους εξανδραποδισμούς, μετά την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου, οι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, διωκόμενοι ή ανταλλάξιμοι, αποκαταστάθηκαν κυρίως από την Κυβέρνηση Βενιζέλου κατά τρόπο υποδειγματικό. Ενίσχυσαν την οικονομία της πατρίδας μας χάρη στη εργατικότητα και δημιουργικότητά τους και ενδυνάμωσαν τον πολιτισμό της σημερινής Ελλάδας.

Η Μικρασιατική καταστροφή, που συνδέεται με το τέλος των αυτοκρατοριών, παραμένει η μεγάλη συμφορά για τον ελληνισμό, γιατί στις αρχές του 20ού αιώνα και για πρώτη φορά στην τρισχιλιετή μας ιστορία, ως ελληνισμός, απωλέσαμε την συνέχεια της αυτοκρατορικής πορείας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ταυτότητά μας, από τον αφελληνισμό που υπέστη το ένα από τα δύο σκέλη μας, εκείνο της Μικράς Ασίας και τον περιορισμό μας στη Βαλκανική.

Η Μικρασιατική καταστροφή επιφέρει το τέλος στην κυρίαρχη παρουσία του ελληνισμού, πνευματική, πολιτιστική, οικονομική, εμπορική, στο ένα σκέλος της αυτοκρατορίας, που ξεκινούσε στη βαλκανική από το Δούναβη και επεκτείνονταν στη μικρασιατική χερσόνησο: Πόντο, Καππαδοκία, Μικρά Ασία, έως την Κύπρο και την Κρήτη.

Όλα αυτά δεν γράφονται για να αμφισβητήσουν το αποτέλεσμα που διαμορφώθηκε με την επανάσταση του 1821, μέσα από την αρχή των εθνοτήτων και την εθνική ιδεολογία. Το σημερινό ελληνικό κράτος είναι ένα μεγάλο επίτευγμα.

Είναι σπουδαίο το δημιούργημα του Ελληνικού κράτους μέσα από τον Μακεδονικό αγώνα (1904-1908), τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913), τη μικρασιατική καταστροφή και τη Συνθήκης της Λωζάνης (1923).

Γράφονται, όμως, ως σκέψεις ενός ευρύτερου προβληματισμού, επικειμένων και των εορτασμών των διακοσίων χρόνων από την επανάσταση του 1821.